

Сертификация и качество на стоките

Теменуга Стойкова

Certification and Quality of Goods

Temenuga Stoykova

Abstract

Sophisticated market relations require, at the present stage, additional guarantees regarding the consumer properties of the goods. Certification is an important means of achieving confidence and trading. The possibilities of different types and forms of certification for quality assurance of products are analyzed. Specification of the mandatory certification and the role of the harmonized standards for conformity assessment with the essential requirements for the products are specified. The main types of voluntary certification at the international, regional and national level are systemized and outlined. The advantages of applying the certification of quality management systems, certification systems for conformity assessment: with national and other standards; with the requirements of international, regional or national certification systems; with relevant environmental requirements. The positive role of certification for the development of market relations, the improvement of the quality of life, the protection of the environment and the health of consumers and the necessity of its wider supply at different levels have been established.

Keywords: certification, quality of goods, conformity assessment, certification systems, mandatory certification, voluntary certification, environmental certification

JEL code: A00

Въведение

Развитието на пазарните отношения и глобализирането на световните пазари поставя с острота актуалните проблеми за качеството на предлаганите стоки и възможните начини за неговото гарантиране. Качеството на стоките е основен фактор за конкурентно предимство, възможност за завладяване на даден пазар, гаранция за стабилност и успех на дадена фирма. Създаването на качествени продукти е задължение и отговорност на производителите, а на логистичните фирми, търговците и дистрибуторите – запазване качеството на стоките и изявяване на техните потребителни свойства. Основните фактори за създаване на качествен продукт са вложените суровини, приложената технология, видовете дообработка и декорация, правилно подбраната опаковка, точната и пълната им маркировка. Засилената конкуренция на международните, регионалните и националните пазари все повече поставя изискването за допълнителни гаранции между бизнес партньорите относно качеството на предлаганите стоки, оценка на риска и влиянието на редица пазарни условия. Договорните отношения трябва да се базират на лоялност, доверие, устойчиво качество и възможност за задоволяване нарастващите изисквания на потребителите.

Процесът на сертификация на системи и продукти е една от възможностите за гарантиране на качеството и безопасността на стоките, за защита на потребителите, за осигуряване на фирмената лоялност и доверие между бизнес партньорите. Процесът на сертификация включва създаване и прилагане на задължителни и доброволни системи и схеми за сертификация. Това е необходим и подходящ начин на съвременния етап на развитие на пазарните отношения за гарантиране на качеството на предлаганите стоки на потребителите, а на производителите тя осигурява рекламно предимство, конкурентоспособност [3] и пазарна реализация.

1. Същност и значение на сертификацията за осъществяване на бизнес процесите

Сертификацията се определя като процедура, чрез която трета страна дава писмено уверение, че продукт, процес или услуга съответства на определени изисквания. Нейните основни цели са: създаване на условия за дейността на всички организации на единния

стоков пазар и участие в международното икономическо и научно-техническо сътрудничество и търговия; контрол на безопасността на продукцията и услугите; потвърждаване показателите на качеството на продукцията; създаване на условия за производства на продукция, отговаряща на международните стандарти, на директивите, регламентите и други закони и нормативни изисквания. Прилагането на сертификацията все повече се превръща в задължително условие за сключване на договорни отношения и присъствие на даден пазар. Това е свързано с нейните характерни особености и правила за използване [4]: представлява оценка на съответствието с определени изисквания; извършва се от трета, независима страна чрез предоставяне на писмено уверение; действията по оценка на съответствието се извършват по определена система, при спазване на строги правила, процедури и начин на управление.

Сертификацията разширява своя обект на съвременния етап, включваща продуктите, процесите и услугите. Това осигурява възможност за оценка и гарантиране качеството на стоките на всички етапи от тяхното създаване, логистика, обръщение и потребление. Чрез сертификацията се осигурява и поддържа равнището на качеството, улеснява се международния обмен (намаление вида и броя на изпитванията, на техническите престои, бързо и точно идентифициране на стоките), запазване здравето и безопасността на потребителите. Тя е важен инструмент за постигане на доверие към качеството на стоките, предлагани на международния пазар и гарант за предотвратяване вноса в страната ни на стоки, несъответстващи на изискваното равнище на качеството и опасни за здравето на хората, околната средна и животните.

Сертификацията е важен механизъм за удостоверяване и гарантиране на качеството на стоките в съвременния глобализиращ се пазар. Тя се осъществява при спазване на такива важни **принципи** като *достоверност, обективност, независимост, публичност, поверителност, конфиденциалност, професионализъм на изпитванията и изборност на органа по сертификация*. Прилагането на тези принципи при оценка на съответствието на продуктите с определени нормативни и други изисквания, посочени в прилаганите системи и схеми, дава сигурност на страните при покупко-продажба на стоките и тяхното потребление. Осъществяването на сертификацията на международно, регионално и национално равнище позволява обвързаност на икономическите интереси на всички икономически оператори, стабилност на предлаганото качество, безопасност за потребителите и околната среда. Чрез нея се гарантира не само безопасността на произвежданите продукти, но и тяхното устойчиво качество на националните, регионалните и международните пазари.

2. Видове сертификация и тяхната роля за гарантиране качеството на стоките

Качеството на стоките има важно икономическо и социално значение. Създаването на качествени продукти стимулира развитието на производството, гарантира успешната им реализация, осигурява икономия на ресурси и икономически просперитет на фирмите. Социалното значение на производството и предлагането на качествени стоки на пазара и свързано с задоволяване нарастващите изисквания на потребителите, опазване на тяхното здраве, гарантиране на безопасно потребление, по-добро качество и продължителност на живот, по-малко разходи за обезщетения при боледуване и свързаните с това социални дейности. Качеството на стоките представлява съвкупност от свойства и характеристики на стоките, свързани със способността им да задоволяват изискванията на клиентите (потребителите). Удовлетвореността на клиентите е свързана с проявлението на техните потребителни свойства в процеса на потребление или експлоатация на стоките. Основните потребителни свойства на стоките са: безопасност, функционалност, надеждност, ергономичност, естетичност. От изключителна важност на първо място е възможността за удостоверяване и гарантиране на безопасността на стоките. Стока, която не е безопасна, няма

и качество. На второ място е необходимо да се достави не само безопасна стока, но и качествена, съответстваща на установените изисквания и удовлетворяваща потребителите и по останалите потребителни свойства. Сертификацията чрез своите различни форми, видове и равнища на сертификация, предоставя тези гаранции, дава възможност за устойчиво качество и развитие на процесите в различни сфери на икономиката.

Основните видове сертификация са: в зависимост от обхвата на действие - национална, регионална и международна; в зависимост от достъпа до сертификационната система - открита и закрыта; в зависимост от субекта - сертификация от трета страна и самосертификация; в зависимост от характера на задължителност - задължителна и доброволна. Всеки вид сертификация се осъществява по определена система за сертификация, която представлява съвкупност от собствени правила и изисквания за управление. Прилагането на дадена система изисква строго спазване на установените изисквания за действие, правила за създаване, регистриране и контрол, за да се докаже съответствието на сертифицирания продукт, процес или услуга с определени изисквания [1]. Провеждането на сертификацията на конкретни продукти, процеси или услуги се извършва по определени сертификационни схеми. За гарантиране безопасността и качеството на произвежданите стоки, се използват формите на сертификация - задължителна и доброволна. Оценяването на съответствието е задължително, когато е свързано с безопасността и опазването на околната среда и е уредено с нормативен акт. Доброволно е, когато се извършва за доказване качеството на продукта, процеса или услугата.

2.1. Роля на задължителната сертификация за гарантиране безопасността на стоките.

Задължителната сертификация се осъществяване на основата на законодателните изисквания, определящи доказване на съответствие на произвежданите продукти с изискванията на техническите регламенти, директиви и задължителните изисквания на стандартите, свързани с безопасността и опазване здравето на хората и околната среда. Нейни основни аспекти са безопасност и екологичност.

При създаването на Европейския съюз, бяха приети три основни приоритета - осигуряване свободно движение на хора, капитали и стоки. Изпълнението на изискването за свободно движение на стоки наложи приемането на т.н. Нов подход, както и редица законодателни мерки и нормативни документи - Директиви, Регламенти, Кодекси. Основен принцип за свободното движение на стоките в ЕС е осигуряване и гарантиране на тяхната безопасност. За тази цел бяха приети Директивите от Нов подход, в които се посочваха основните групи продукти, за които страните - членки трябваше да предприемат мерки за осъществяване оценка на съответствието им със съществените изисквания към тях, гарантиращи безопасността им [2]. Новият подход за техническо регламентиране изисква:

- определяне на съществени изисквания към продуктите, които да гарантират тяхната безопасност;
- определяне на конкретни технически изисквания към групите продукти в хармонизирани стандарти;
- осъществяване на оценка на съответствието със съществените изисквания към продуктите преди да се пуснат на пазара;
- отговорност на производителя за евентуални нанесени щети на потребителите; участие на трета независима страна (обявен орган), който да гарантира съответствието на продуктите със съществените изисквания за безопасност.

Всяка страна-членка трябва да изпълни приетите Директиви и Регламенти. Предвидени са процедури за оценяване на съответствието, чрез които да се гарантира, че продуктите пуснати на пазара отговарят на изискванията на Регламентите и Директивите. Оценяването на съответствието се извършва чрез процедури, наречени модули, които се

избират съобразно спецификата на продукта, характера на производството и степента на риска [1]. За оценка на съответствието са приети хармонизирани стандарти, по които трябва да се изпитват продуктите. Организацията и провеждането на този вид сертификация се възлага на Държавен орган. За изпълнение на правилата на задължителната сертификация се извършва държавен контрол и надзор на пазара по установен ред от Държавната агенция за метрологичен и технически надзор [4].

В българското законодателство въвеждането на Директивите от Новия подход е извършено чрез приемането на Закона за техническите изисквания към продуктите и съответните Наредби по групи продукти, в които са определени съществените изисквания към тях. Определени и публикувани са списъци на основните групи стоки, подлежащи у нас на задължителна сертификация (машини и съоръжения, електро- и радиоелектронни стоки, детски играчки, пиротехнически стоки, медицинска апаратура, лични предпазни средства, строителни продукти¹ и др.). Икономическите оператори трябва задължително да декларират съответствието и да поставят маркировката „СЕ” на базата на *сертификат, издаден от трета независима* страна или на собствена отговорност чрез *декларация за съответствие*. Чрез сертификата за съответствие се удостоверява и посочва: ясно и точно фирмата, на която се издава сертификата; нейният предмет на дейност; продукта, който се сертифицира; оценката на съответствието съгласно кой нормативен документ е извършена; валидност на сертификата и неговият регистрационен номер; място и дата на издаване; сертификационен знак, лицензионен номер, наименование, ръководител на сертифициращата фирма и подпис. По този начин се идентифицира продукта и се гарантира чрез сертификата неговото съответствие с определени изисквания. Декларацията за съответствие се издава от изготвителя на негова отговорност, че продукта отговаря на определени изисквания. В този документ също се съдържат пълни данни за: производителя; описание на продукта – партида, серия, произход; в съответствие с кой нормативен документ е извършена оценката на съответствието и на коя Директива отговаря; място и дата на издаване, подпис и печат.

За осъществяване на задължителната сертификация важно значение имат приетите и хармонизирани български стандарти с международни и европейски, регламентиращи методите за изпитване на продуктите, чрез които се осъществява единство на оценката на съответствието им със съществените изисквания.

2.1.1. Роля на хармонизираните стандарти за оценка на съответствието със съществените изисквания към продуктите

Ролята на стандартите за гарантиране качеството на стоките и в частност на тяхната безопасност е безспорно голяма. Стандартите на международно, регионално и национално равнище са доброволни. В тях се съдържат важни правила, принципи, технически изисквания, решения на повтарящи се проблемни ситуации, които са в полза на всички заинтересовани страни. Утвърждават се при спазване на принципите доброволност, равнопоставеност, научност, комплексност, съгласуваност, ефективност, безпротиворечивост на категориите стандарти. В тях се включват изисквания, чието спазване допринася за опазване здравето на хората, околната среда, за гарантиране качеството на предлаганите продукти, процеси и услуги. Спазването на принципа на перспективност при тяхното създаване, предлага на производителите технически решения и изисквания към продуктите, спазването на които им гарантира конкурентно качество на международните и регионалните пазари, икономически просперитет.

Стандартизацията съдейства за развитие на икономиката чрез своята дейност и относно управление и усъвършенстване качеството и безопасността на продуктите,

---

¹ Регламент (ЕС) 305/2011 на Европейския парламент и на съвета за определяне на хармонизирани условия за предлагането на пазара на строителни продукти, Официален вестник на Европейския съюз, L 88/ 4, 2011.

ефективно използване на суровините, материалите и енергийните ресурси, управление и опазване на околната среда [6]. Чрез стандартите се улеснява сътрудничеството в икономическата, технологичната и научната област. Те дават възможност за създаване и поддържане на добри практики, осигуряват достъп до пазарите и тяхното разширяване, правят продуктите съвместими, а стоките качествени и конкурентни на международните, европейските и националните пазари [5].

Глобализацията на икономиката и свободните пазарни отношения изискват създаване на стоки, които могат да се движат свободно на международните пазари. Това изисква допълнителни гаранции, че тези продукти са на първо място безопасни, и на второ място, че са качествени и съответстват на нарастващите изисквания на потребителите. Само тези страни, които са приели международните и съответните регионални стандарти като основа на своята политика и законодателство, биха могли по-успешно да осигурят на своите граждани безопасни стоки и да гарантират по-богат избор от качествени стоки. Това съдейства за по-високо качество на живот на населението, по-голяма икономическа и социална ефективност.

В директивите от Новия подход се съдържат общи насоки за продуктите и за съществените изисквания относно тяхната безопасност. Специфичните технически изисквания към всяка група продукти трябва да се търсят от производителите. За улеснение на производителите и създаване на единни правила за изпълнение на изискванията в Директивите и Регламентите са разработени хармонизирани стандарти по групи продукти.

Хармонизираните стандарти са европейски стандарти (EN), разработени по мандат на Европейската комисия и Европейската асоциация за свободна търговия (EFTA). В тях се следват съществените изисквания на директивите от Нов подход. Тези стандарти, както и всички други стандарти са доброволни, но чрез тяхното прилагане по най-убедителен начин се доказва съответствието на продуктите със съществените изисквания на директивите. Във всеки хармонизиран стандарт в приложение Z е посочено обяснение за връзката между хармонизиран стандарт и за кои от съществени изисквания на директивите се прилага [2]. Хармонизираните стандарти трябва да бъдат публикувани в Официалния вестник (Official Journal) на Европейския съюз. Те предоставят правилата, процедурите и техническата информация за продуктите, които оценяваме. Те са базата за оценяване на съответствието на продуктите със съществените изисквания към тях относно безопасността им. Заинтересовани страни от прилагането на стандартите, свързани с оценка на съответствието са както производителите, така и крайните потребители на стоките, органите за оценка на съответствието, органите за контрол и надзор на пазара, вносителите и търговците. Спазвайки стандартите от всички заинтересовани страни се създава качествен продукт, който се удостоверява и гарантира между партньорите в бизнес процеса и потребителите. Хармонизираните стандарти имат важна роля в европейското законодателство и са свързани с Директивите от Новия подход, определящи групите продукти, които трябва да отговарят на съществените изисквания. Всяка страна, членка на ЕС трябва да спазва европейското законодателство, за да гарантира безопасно потребление на групите продукти, определени в Новия подход.

Независимо, че стандартите са доброволни, тяхното прилагане дава възможност за удостоверяване, че оценката на съответствието със съществените изисквания ще гарантира тяхната безопасност и поставянето на изискваната маркировка CE. Наличието на хармонизирани стандарти е важен информационен източник за производителите, даващ им решение на проблема за съществените изисквания към продуктите и как да докажат съответствието на техните продукти с тези изисквания. Затова независимо от доброволния характер на стандартите, икономическите оператори и нотифицираните органи са улеснени при извършване на този процес, имат стабилна нормативна база, която ги прави равнопоставени с органите, осъществяващи оценка на съответствието в другите страни-

членки на ЕС. Изпитването на определените групи продукти за съответствие със съществените изисквания по единни хармонизирани европейски стандарти създава възможност за гарантиране на тяхната безопасност, премахване на техническите пречки в търговията и свободното им движение в рамките на Европейския съюз. Именно стандартизацията и разработените хармонизирани стандарти дават подходящи начини за осигуряване спазването на Директивите от новия подход и изпълнение на съществените изисквания, определени в тях. Така чрез стандартизацията се подпомага осъществяването на задължителната сертификация, гарантираща безопасността на стоките на Европейския пазар и тяхното свободно движение. Използването на стандартите в процедурите за оценяване на съответствието позволява хармонизиране на различни равнища, което улеснява международната, регионалната и националната търговия, давайки на потребителите увереност, че продуктите и услугите отговарят на съответните изисквания.

2.2. Роля на доброволната сертификация за гарантиране качеството на стоките

Доброволната сертификация е необходима и икономически целесъобразна в съвременните пазарни условия. Чрез нея се гарантира качеството на стоките, предлагани на пазара, печели се доверието на потребителите, дават се допълнителни гаранции на бизнес партньорите, условие е за постигане на конкурентоспособност и устойчив икономически престиж на фирмите. Тя се осъществява по инициатива на заявителя и по договорни условия между него и свободно избрания орган по сертификация.

Доброволната сертификация се извършва за оценка на съответствието с изискванията на стандартите, техническите условия и други документи. Прилага се за оценка на съответствието на: *системи за управление на качеството със съответните стандарти; с националните или други стандарти; с изискванията на международни или регионални системи за сертификация; на системи или на стоки със съответните нормативни изисквания за екологичност.*

Сертификация на системи за управление на качеството. Внедряването и сертифицирането на системи за управление на качеството и безопасността е едно от условията, които дават възможност за постигане на устойчиво качество на предлаганите продукти. Наложилите се изисквания за наличие на внедрени системи за управление на качеството, безопасността и опазването на околната среда по международните стандарти, изискват приваждане на документацията и дейността на фирмите до състояние, гарантиращо предлагането на продукти с устойчиво качество. Доброволната сертификация се осъществява за проверка на съответствието на системите за управление на качеството с изискванията на стандартите ISO 9001: 2015, управление на безопасността на хранителни продукти съгласно БДС EN ISO 22 000:2018, БДС EN ISO 13485:2016², ISO 14001:2015 (за управление на околната среда), CEN ISO/TS 29011³, БДС ISO 28000:2012⁴, управление на сигурността на информацията - БДС ISO/IEC 27001, управление на качеството на автомобили - СД ISO/TS 16949, интегрирани системи за управление на качеството, безопасността, екологичността [6]. Стандартите за управление на качеството и на околната среда широко се използват в световната икономика [9]. Те са съвместими и най-често се използват за създаване на интегрирани системи за управление. Служат за улесняване на глобалния бизнес и логистичната верига на доставките, за излизане на нови пазари, участие в обществени поръчки и получаване на конкурентно предимство чрез предлагане на стоки с устойчиво качество. Стандартите за системи за управление са доброволни, но фирмите се

---

² БДС EN ISO 13485:2016 Медицински изделия. Системи за управление на качеството. Изисквания за целите на нормативните актове (ISO 13485:2016).

³ CEN ISO/TS 29011 Нефтена, химическа и газова промишленост. Конкретни засектора системи за управление на качеството. Изисквания към организациите, доставящи продукти и услуги.

⁴ БДС ISO 28000:2012 Изисквания за системите за управление на сигурността на веригата за доставки.

стремят да ги прилагат и сертифицират поради редица предимства, които им предоставят – завоюване на пазарен дял, създаване на доверие между партньорите чрез предлагане на качествени продукти [5]. Серията стандарти ISO 9000 дава възможност за подобряване организацията на работа, намаляване на разходите [7], привличане на нови клиенти чрез вредряване и сертифициране на система за управление на качеството.

Влизането в сила на новата версия на стандарта ISO 9001:2015[8] поставя пред икономическите оператори актуални изисквания, чието изпълнение е едно от условията за доверие между тях, коректен бизнес и предлагане на качествени стоки. Той определя основните изисквания за системи за управление на качеството, която една организация трябва да изпълни. Този стандарт е признат в цял свят като условие за предоставяне на увереност за качеството на стоките и услугите. Заложените изисквания за проследимост и оценка на потребителската удовлетвореност в този стандарт, дават допълнителна гаранция засвоевременна реакция при установяване на опасен продукт и удовлетворяване на потребителите. В стандартите от серията ISO 9000 е включен и стандарта ISO 9004, който цели подобряване на постиженията на организацията за постигане на дълготраен успех чрез използване подход за управление чрез качеството.

Управлението на безопасността на хранителните продукти по цялата верига и изискванията, които трябва да бъдат постигнати са посочени в БДС EN ISO 22000:2018⁵. Този стандарт е приложим за: производители на хранителни продукти, суровини, храни за животни и преработватели; фирми за транспорт, съхранение и складиране; производители на съоръжения и технологично обзавеждане; фирми за опаковъчни материали, продукти за почистване, добавки и съставки. Чрез разработване, внедряване и сертифициране на система за управление по този стандарт се осигурява правилно идентифициране и контролиране на опасностите по хранителната верига и се гарантират на потребителите безопасни стоки.

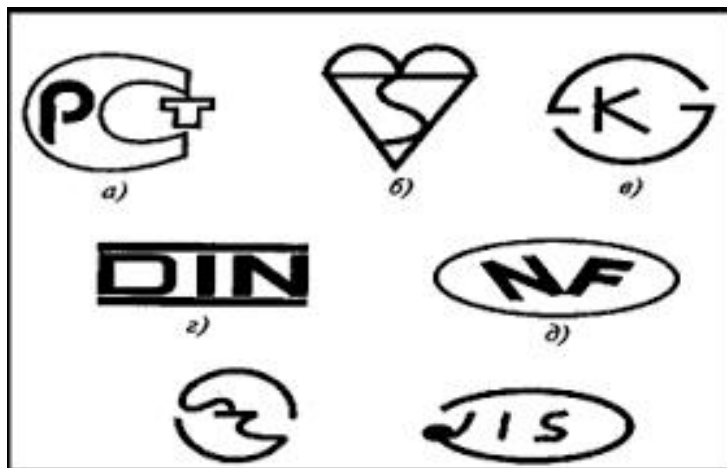
Сертификация за съответствие с изискванията на националните стандарти.

Създаването на национални стандарти за различни стоки е съобразено с последните достижения на науката, техниката и практиката, но и с националните особености и асортимент на конкретните групи стоки. В тези стандарти са посочени всички основни изисквания към тяхното качество, допустими дефекти, изисквания за запазване на качеството в процеса на съхранение и транспорт, условия за контрол и оценка на тяхното качество. Създаването и приемането на доброволна система за оценка на съответствието с изискванията на националните стандарти се извършва основно за потребителски стоки и услуги. Такива системи са приети от редица страни, а в някои е включено в закона им за сертификация като задължително условие за продажба на някои групи стоки на тяхната територия (например Русия). Създаването на такава доброволна система за сертификация изисква създаване на правила за оценка на съответствието, регистриране на системата, създаване на съответен знак за съответствие, който се поставя след изпитване на стоката по определените изисквания за качество. Тези системи трябва да са достъпни за заинтересованите лица. Такива знаци са приети в редица страни (Русия – ГОСТ; Великобритания – BS; Ю. Корея – К; Германия – знак за съответствие DIN; Франция – знак NF; Япония – JIS; България – БДС и др.). Изображенията на някои от знаците са посочени на фиг.1. Този вид сертификация има важно значение за гарантиране качеството на конкретни групи продукти при техния внос/износ, съдейства за информиран избор на потребителите и повишаване на тяхната удовлетвореност, възможност за достъп до дадени пазари. Необходимо е създаване на повече системи за доброволна продуктова сертификация за съответствие с националните стандарти без да се създават технически пречки пред търговията, свързани с оценката на еднородна продукция с различни методи по различни

---

⁵ БДС EN ISO 22000:2018 Системи за управление на безопасността на хранителните продукти. Изисквания към всяка организация, принадлежаща към хранителната верига.

показатели. Необходимо е познаване и признаване на националните системи за сертификация в чужбина, което изисква разглеждане, публикуване, сключване на споразумения.

Фиг. 1 Знаци за съответствие с националните стандарти

- а) На Русия; б) на Великобритания; в) на Ю.Корея;
г) на Германия; д) на Франция; е) на Япония.

Сертификация за съответствие с изискванията на международни или регионални системи за сертификация.

Международните организации по стандартизация ISO (International Organization for Standardization) и IEC (International Electrotechnical Commission) разработват *международни системи за сертификация*. Те работят съвместно по въпросите на сертификацията. В ISO е създаден специален комитет по качество и сертификация – КАСКО, който в сътрудничество с други международни организации създава единни организационно-методични документи по сертификация. Тези документи съдействат за хармонизиране на процедурите по сертификация, дават възможност за признаване на резултатите от сертификацията, за широко използване принципите на сертификацията и нарастване ролята ѝ в международната търговия.

Международната електротехническа комисия (IEC) разработва международни системи за сертификация и стандарти, които се използват като нормативна база за изпитване и сертификация на съответната продукция. Такива международни системи за сертификация са създадени за: електротехническите изделия; изделия на електронната техника; спортно и ловно оръжие; взривоопасно оборудване и др. (например Системата IECEx за съответствие със стандартите на IEC с приложимите схеми – CB, FCB и IECEx). При сертификацията на изделията на електронната техника по системите на IEC се изисква проверка на предприятието, изпитване на изделията само в акредитирани лаборатории, проверка за съответствие на прилаганите нормативни документи и приемане на типа. Тези строги изисквания са свързани с: представяне на органите на надзора документи по контрола на качеството; наличие на система за осигуряване на качеството; списък на измервателното оборудване и неговата проверка; използване на стандарти на IEC, които да бъдат приети в страните-участнички чрез преки или косвени методи; провеждане на изпитвания за одобряване на типа и получаване на сертификат за одобряване на типа от упълномощения орган по сертификация. Основна цел на тези системи е съдействие за осъществяване на международната търговия със съответните изделия при съобразяване със законодателните положения за защита на потребителите, осигуряване безопасна експлоатация на

сертифицираните изделия, гарантиране на тяхното качество чрез прилагане на единни изисквания към тях и методи за изпитване. За да се улесни прилагането на международните системи за сертификация е необходимо да се разшири признаването на резултатите от сертификационните изпитвания чрез следните начини: участие в международните системи за сертификация и в работата на ISO – комитета СЕРТИКО; сключване на споразумение с националните органи на други страни за взаимно признаване на сертификацията и резултатите от изпитванията; приемане на предложенията, които се препоръчват от споразумението за търговия.

Разработването и прилагането на *доброволни регионални системи за сертификация* са свързани с даването на допълнителни гаранции относно изисквания към качеството на предлаганите на съответните пазари стоки. Те допълват създадените задължителни системи за оценка на съответствието с нормативните изисквания за безопасност на продуктите, засилват доверието на икономическите оператори и потребителите за качеството на предлаганите стоки, условие са за достъп и конкурентно предимство на регионалните пазари. Когато изготвителя на продукцията от страна в Европейския съюз (ЕС) превишава по своите показатели задължителните изисквания, посочени в Директивите от новия подход, той може чрез системата на доброволната сертификация да докаже това чрез изпитвания. Той може да ползва знак, потвърждаващ това съответствие с качеството на неговия продукт. Например във Финландия се използва в такива случаи знака(FI). В ЕС са приети доброволни системи за сертификация за различни видове продукти.

Сертификационната системата ENEC е утвърдена като водеща гаранция за качество и безопасност в съответствие с европейските стандарти вече 20 години. Маркировката ENEC се прилага за повече от 85 000 изделия. Призната е в повече от 21 европейски държави. Въз основа на тази система е разработена нова гъвкава схема за сертифициране ENEC+. Маркировката удостоверява наличието на заявените работни характеристики на конвенционални и LED-базирани осветителни тела и гарантира тяхната надеждност и съвместимост с европейските стандарти за безопасност. Сертифицирането с ENEC+ обхваща производителността на този вид осветителни тела след заявения жизнен цикъл, като схемата включва и други аспекти като екодизайн и изпълнение с течение на времето[10]. Тя може да се прилага само за продукти, които носят маркировка ENEC.

Други регионални системи за сертификация са: Доброволна европейска сертификационна система *Keymark*⁶. Нейният обхват е за битови електрически уреди, в съответствие с всички части на EN 60 335. Тя е собственост на Европейския комитет по стандартизация (CEN) и Европейския комитет по стандартизация в електротехниката (CENELEC). Използва се за доказване съответствието на продуктите с изискванията на съответните европейски стандарти. Ако даден продукт попада в обхвата на повече от един европейски стандарт, посочен в различни схеми на Keymark, лицензът обхваща всички съответни изисквания, но за тази цел е необходима съответна координация. Други системи за сертификация в областта на CENELEC са: *CENELEC Certification Agreement (CCA)*- за съоръжения за ниско напрежение, в обхвата на LVD, за които съществуват EN/HD; *EMCRAFT*- продукти в областта на IT, далекосъобщенията, радио-разпространението, EMC и RF; *HAR Agreement* - електрически кабели и проводници за ниско напрежение, обхванати от EN 50 167; *Low Voltage Agreement Group (LOVAG)* - индустриални и подобни съоръжения за ниско напрежение в обхвата на LVD.

Сертификация за съответствие с нормативни изисквания за екологичност.

Екологичната сертификация има за основна цел да стимулира производителите към

---

⁶ The Keymark in CEN and CENELEC Internal Regulations - Part 4, 2014-01.

внедряване на технологични процеси, които в минимална степен да замърсяват природната среда и да дават на потребителите гаранция за безопасността на продукцията за техния живот, здраве, имущество и среда за живеене. Нараства търсенето на продукти, гарантиращи природосъобразен живот, отговорно отношение към околната среда от производители и потребители. Основни обекти на екологичната сертификация са: природни обекти и ресурси; източници на замърсяване на околната среда; продукти и услуги с природоопазващо значение; екологични продукти, технологии и информационни ресурси. Участниците в екологичната сертификация се регламентират с общите закони по сертификация на продукти и услуги. Тя може да бъде самосертификация, сертификация от втора страна и сертификация от трета независима страна. Може да се извършва по *международни, регионални и национални системи за сертификация*. Националната продуктова сертификация в много европейски страни съществува преди създаването на ЕС – във Франция от 1960 г., в Германия от 1974 г. Сертифицираната продукция съгласно утвърдени екологични системи се маркира със съответен знак, разпознаваем за потребителите и даващ им увереност, че продукта е произведен и проверен за съответствие с установените правила, стандарти или други нормативни изисквания. Такива знаци, утвърдени в европейските страни са: „синия ангел”, „лист на Мьобиус”, „скандинавски лебед” и др. Стандартите от серията ISO 14000 дават препоръки за изграждане на системи за управление на околната среда (съгл. ISO 14001), както и за създаване и оценка на екологични продукти и услуги. Стандартите ISO 14020 до ISO 14025 разглеждат общите принципи, на които трябва да отговаря екомаркировката на изделията. Посочени са 3 типа маркировки: тип I – получава се от независим сертифициращ орган, изисква се разработване на специална програма с критерии за оценка жизнения цикъл на продукцията и защитата на околната среда; тип II – съгл. ISO 14021, показва че стоката или опаковката имат отношение към околната среда, произведен е от преработен материал и/или е подходящ за последваща преработка; тип III – свързана е с оценка на група параметри за анализ и оценка на жизнения цикъл, както и допълнителна информация за околната среда. В ЕС е разработена обща екологична система и критерии за сертификация, както и унифициран знак (лого) за биологично производство. Той е въведен след 2010 година в Европейския съюз с Регламент на Комисията 271/2010 от 24 март 2010 г. за пакетирани биологични храни. Той може да се използва само ако производителят спазва всички европейски правила за биологично производство, включително участие в схема за екологично сертифициране.

Наличието на доброволна екологична сертификация – на системи и продукти, информира потребителите за екологичните критерии, на които отговарят продуктите в сравнение с подобни от същата група, дава им гаранция за тяхната безопасност и качество, формира социална отговорност към опазване на околната среда.

Заклучение

Осъществяването на сертификацията на международно, регионално и национално равнище позволява обвързаност на икономическите интереси на всички икономически оператори, стабилност на предлаганото качество, безопасност за потребителите и околната среда. Чрез нея се гарантира не само безопасността на произвежданите продукти, но и тяхното устойчиво качество на националните, регионалните и международните пазари. Използването на стандартите в процедурите за оценяване на съответствието позволява хармонизиране на световно равнище, което улеснява международната и вътрешната търговия, давайки на потребителите увереност, че продуктите и услугите отговарят на изискванията. Чрез прилагането на задължителната сертификацията от изготвителите се гарантира безопасността на предлаганите стоки и тяхното свободно движение на определен

пазар, изгражда се доверие между икономическите оператори и потребителите. Все по-широкото използване на доброволната сертификация на системи и продукти, прилагането на различни системи и схеми за сертификация разширява възможностите за удостоверяване и гарантиране на потребителите цялостно качеството на стоките, съдейства за подобряване качеството на живот, конкурентоспособността и икономическия престиж на фирмите, създава условия на сигурност и доверие между бизнес партньорите.

Използвана литература

1. Как се оценява съответствието. Необходимото доказателство, че продуктите и услугите отговарят на изискванията, БДС Компас, брой 3/2014, с. 7-9.
2. БИС, Директиви и регламенти и приложимите към тях стандарти, <<http://www.bds-bg.org/bg/standard/directive.php>>.
3. Лифиц, И.М. Конкурентоспособность товаров и услуг, М.: Высшее образование, 2013.
4. Стойкова, Т. Роля на задължителната сертификация за осигуряване безопасността на стоките.// Тенденции и предизвикателства в развитието на икономиката: Сб. докл. от междунар. науч. конф. : Т. 2. - Варна : Унив. изд. Наука и икономика, 2012, с. 294 - 301.
5. Стойкова Теменуга. Роля на стандартизацията за развитие на икономиката и защита интересите на потребителите. Известия на съюза на учените – Варна, №2, 2017, с. 130-139.
6. Iliia Tzenev, D. Bantutov, M. Shirikova, V. Vasilev, N. Ivanov. The role of standards in the activities of waste management, Journal of International Scientific Publication: Ecology & Safety, Volume 4, 2011.
7. Stefanova, M., M., Zlateva, D., Stoykova, T. Impact of Quality Management Systems on the Minimum Durability of Biscuit Products. Commodity Science in a Changing World : 20th IGWT Symposium : Proceedings Scientific Works, 12th - 16th Sept. 2016, Varna : Publ. House Science and Economics, University of Economics - Varna, Bulgaria, 2016.
8. ISO 9001:2015 Quality management systems -- Requirements. Genève: International Organization for Standardization.
9. Loreto, S., P. Saint-Andre, S. Salsano, G. Wilkins, RFC 6202: "Known Issues and Best Practices for the Use of Long Polling and Streaming in Bidirectional HTTP", 2011, <<http://www.ietf.org/rfc/rfc6202.txt>>.
10. Нов знак за качество на осветителни тела, сп. Инженеринг ревю - брой 3, 2014, <<http://www.engineering-review.bg/bg/vavedoha-nov-evropeiski-znak-za-kachestvo-na-osvetitelni-produkti/2/2468/>>.

За контакти

доц. д-р Теменуга Стойкова
Икономически университет – Варна, катедра „Стокознание”
tstoikova_uev@abv.bg